

Marile capitale ale Egiptului: Memfis, Teba, precum si alte capitale mai tinere sau mai efemere, alaturi de o multime de centre orasenesti, au fost construite si infrumusetate vreme de sute de ani. Pe parcursul timpurilor, fizionomia lor a capatat personalitate tot mai precisa imbogatindu-se cu ziduri de aparare, cu temple, cu palate, cu pietre si desigur cu necropole proprii.

Pe la mijlocul existentei sale antice, regatul Nilului s-a imbogatit cu o noua capitala, ridicata spectaculos in numai un deceniu. Aceasta s-a numit Ahetatun si a avut o soarta potrivnica si o existenta meteorica.

Puterea faraonilor intre secolele XVI-XIV i.Hr. era nespuse de mare. Ea era apanajul faraonilor razboinici ai dinastiei a 18-a, care au intreprins grandioase expeditii in Asia si Nubia, cu scopuri de largire a teritoriilor si cu scopuri declarate de jaf. Alaturi de ei mai exista in Egiptul acelor timpuri inca o mare putere, caracterizata de multa viclenie si de pragmatism. Era o putere din interiorul regatului, de care trebuia sa tina seama fiecare rege. Aceasta putere era reprezentata de religia dominanta in stat si de casta preoteasca dominatoare care o slujea.

Amon fiind "Zeul zeilor", adoptat de faraonii tebani ai Regatului Nou, in mainile slujitorilor lui s-au adunat bogatii neinchipuite si o masa de adepti obedienti. O reprezentare vie a pozitiei castei preotesti si a religiei se regasea in templele de la Luxor si Karnak, in splendoarea lor ca de basm, in podoabele luxoase de aur, pietre scumpe si fildes. In temple ajungea o mare parte din prada capturata in timpul campaniilor militare. In plus, templele, prin sacerdoti, adunau biruri grele de la populatia aflata sub jurisdicia lor.

Zeci de mii de sclavi se incovoiau pe ogoarele, in livezile sau viile din proprietatea templelor sau umpleau atelierele si santierele care produceau in folosul paturii sacerdotale.

Cu timpul sacerdotii din intregul regat, dar mai ales cei din Teba s-au infiltrat in treburile statului, cu o influenta hotaratoare in unele cazuri. Casta sacerdotala ajunsese chiar sa ameninte tronul anumitor faraoni indraznind sa provoace schimbari in conducerea statului, prin intrigi de palat sau prin provocarea unor revolte in numele unde detinea adepti puternici. Sacerdotii doreau faraoni tineri, cu drepturi incerte asupra tronului, fara sustinere in randul

nobilimii sau a armatei sau fara personalitate. Faraonii slabi erau adusi in situatia sa indeplineasca cu supunere orice dorinta a clanului sacerdotal si sa-i intre in voie prin daruri sau avantaje materiale bogate. Faraonii puternici erau pusi in situatia de a fi permanent cu atentie treaza impotriva uneltirilor de la curte, din nome si din penumbra templelor. Sacerdotii se intrudeau cu marea nobilime si cu conducatorii militari astfel ca faraonul trebuia sa se teama si de acestia.

Pe masura ce crestea puterea regatului de pe Nil, crestea si dorinta faraonilor de a concentra in mainile lor toata puterea, de a conduce tara fara imixtiunea preotilor si a nobililor cu tendinte centrifuge. La mijlocul secolului al XIV-lea i.Hr., unul dintre faraoni, Amenofis al IV-lea, descendent al unor faraoni gloriosi, a facut o tentativa indrazneata si unica de a se elibera cu totul de sub influenta sacerdotilor si a nobililor. In aceasta incercare reusita s-a sprijinit pe o categorie de mijloc a populatiei si pe oamenii liberi de rand a caror credinta a rasplatit-o cu functiile si onorurile detinute de inamicii sai de la curte sau din tinuturi. Paturile mijlocii sau sarace ale populatiei si-au etalat antipatia fata de casta sacerdotala aroganta si hrapareata, sperand intr-o modernizare a regatului impietrit de traditii ancestrale apasatoare.

Amenofis al IV-lea s-a inconjurat repede de oameni dornici de putere si bogatie, pe care i-a ridicat, cu inteligenta, in grad si putere. Noii slujitori s-au dovedit gata, fara a sta pe ganduri, sa execute orice ordin sau dorinta a faraonului. Bunastarea lor neasteptata i-o datorau acestuia si numai in lupta cu vechea structura nobiliara si sacerdotala. Asezati de faraon in demnitati importante la care n-ar fi avut dreptul datorita originii modeste, ei au facut o cariera vertiginoasa, dand dovada de un devotament nelimitat fata de binefacatorul lor. Prin manevrele sociale abile pozitia faraonului reformator s-a consolidat brusc, luand prin surprindere reactiunea de la curte sau din jurul templelor. In planul sau plin de ambitie, inteligentul si prevazatorul Amenofis al IV-lea, a inclus si religia. Noile sale actiuni au imbracat aspectul unei mari reforme religioase. Faraonul novator a nimicit tot panteonul de zeitati din tara sa, apasata religios, fara sa faca exceptie nici pentru marele zeu Amon, de la Teba. El a impus in continuare, ca zeu unic al Egiptului si al tuturor tarilor supuse,

pe Aton, reprezentat de discul soarelui. In viziunea faraonului, Aton era stapanul intregii lumii, iar faraonul reprezenta intruchiparea zeului pe pamant. Aceasta intruchipare se nastea din razele de soare ale lui Aton.

Esenta noii credinte era accesibila oamenilor de orice origine si de orice culoare peste care stapanea faraonul. Soarele lumina pentru toti la fel, parcurgand vesnic acelasi drum pe cer si dand dovada puterii sale primordiale. El se afla la distante nebanuit de mari si totusi aproape prin razele cu care incalzea pe fiecare.

Amenofis al IV-lea a dat Egiptului si lumii stapanite un "Dumnezeu" unic si vizibil, existent in orice loc, cu o bunatate ce poate fi simtita de oricine. El stia tot si vedea tot. La fel aparea si faraonul, fiul soarelui.

Inlocuirea nenumaratorilor zei de tot felul, care se gaseau in relatii complicate si incalcite, printr-un singur zeu, a reprezentat o masura foarte subtil gandita, care a diminuat brutal importanta sacerdotilor si necesitatea existentei lor.

Reforma deosebit de indrazneata pentru acele vremuri, dovedeste ca Amenofis al IV-lea era o personalitate cu o vointa de neinfrant, un om neobisnuit. Poate fi considerat drept creatorul primei credinte monoteiste, de la care a luat exemplu Moise.

Din porunca faraonului numele tuturor zeilor a fost sters de pe cladiri si obeliscuri. Au fost distruse fara mila chiar textele lui Amenofis al III-lea, tatal reformatorului.

Numele odios al lui Amon, sapat pe nenumarate statui, ziduri sau placi de mormant a fost sters cu sarg si satisfactie.

Suparatoare era aparitia cuvantului Amon chiar in alcatuirea numelui Amon chiar in alcatuirea numelui faraonului. Amenofis sau Amenhotep insemna "Amon este multumit". In aceasta situatie faraonul a hotarat sa-si schimbe si numele in Akhenaton, adica "Folositor lui Aton".

Akhenaton a impus credinta ca gandurile si faptele sale reprezentau gandurile si faptele zeului, tatal sau. Prin aceasta provenienta fiecare cuvint al faraonului devenea sacru, intruchipand puterea astrului ceresc. De aici nu mai era decat un pas pana la zeificare si adoratie.

Akhenaton a facut acest pas. Daca inainte faraonii intrau in lumea zeilor numai dupa moartea lor, Akhenaton a devenit zeu aflandu-se inca in viata. In esenta el se identifica cu zeul sau, Aton.

Noul cult il situa pe faraon atat de sus incat vechea nobilime ereditara nu mai reprezenta nimic in comparatie cu el si era indepartata de la conducere. Toate treburile statului erau conduse de favoritul faraonului – zeu, pe nume Tutu, impreuna cu oamenii credinciosi lui. Preotilor li s-a luat toata puterea, Akhenaton devenind Marele Preot si intitulandu-se “Marele Vizionar”. Numea personal pe sacerdoti, alegandu-i dintre oamenii cei mai devotati. Pentru a incheia demn toate reformele, Akhenaton s-a hotarat sa paraseasca Teba, unde totul amintea de religia inlaturata, religia stramosilor sai, cu scopul de a intemeia o noua capitala. In al saselea an al domniei sale, in anul 1419 i.Hr., faraonul s-a imbarcat pe o corabie si a coborat la 300 de kilometri mai jos pe Nil. S-au pus temelile unei noi capitale intr-o valcea pitoreasca in apropiere de Hermopolis, pe malul rasaritean al Nilului.

Acolo, intregul teritoriu de pe ambele maluri ale fluviului, in suprafata de 180 de kilometri patrati, a fost decretat proprietatea zeului soarelui. Paisprezece inscriptii uriase, sapate in stanca, marcau pentru eternitate hotarele indescriptibile ale noului oras, numit Ahetaton, adica “Orizontul lui Aton”. In viziunea reformatorului orasul urma sa aiba aceeasi structura ca si Teba, cu orasele despartite de fluviu pentru cei vii si cei morti.

Capitala religiei celei noi a crescut vertiginos. Mii de salahori, sapatori, pietrari, sculptori, pictori, desenatori, tamplari si sclavi au lucrat zi si noapte, ridicand unul dupa altul, palate si temple pentru faraon si noua curte, locuinte somptuoase pentru noii slujbasi devotati, cazarmi, edificii publice si cartiere pentru meseriasii si saracimea truditoare. In decurs de zece ani, s-a inaltat un oras nespus de mare, ce se intindea pe o lungime de 12 kilometri, un oras cum numai poporul piramidelor putea construi in timp scurt si cu concentrarea efortului.

Ahetatonul s-a inaltat dupa un plan unic, prestabilit. Strazile erau lungi si drepte, bordate de temple, palate, si locuinte somptuoase, mergand perfect paralel cu Nilul. In centru se ridica templul principal, numit “Casa lui Aton”. Avea o lungime de 750 de metri si se prezenta sub forma unei cladiri din caramida, captusita pe

dinafara cu lespezi de piatra. Aparea impunator desi nu putea sa se compare cu templele de la Luxor si Karnak. Coloanele din "Casa lui Aton" erau putine la numar, in schimb oranamentatia era covarsitor de luxoasa. Basoreliefurile de pe peretii cladirii sacre erau poleite cu aur si vopsite in culori vii.

Spre miazazi, "Casa lui Aton" se invecina cu palatul faraonului-zeu, edificiile fiind chiar lipite.

Palatul se compunea din doua corpuri de cladiri, despartite de o alee. Corpul principal, fatada, era impodobit tot atat de luxos ca si templul. Partile aurite ale basoreliefurilor si sculpturile coloanelor straluceau orbitor, luandu-se la intrecere cu soarele. In toate incaperile palatului pardoselile erau acoperite cu tablouri in culori vii ce creau impresia ca se merge prin ierburile unor mlastini sau pe un splendid iaz, in mijlocul caruia, printre flori de lotus, pluteau rate.

O fereastră a palatului corespundea cu piata centrala. De acolo Akhenaton se arata, din cand in cand, celor mai apropiati sfetnici. Se intampla uneori ca el sa rasplateasca in mod public pe unii dintre slujitori, aruncandu-le inele de aur si alte bijuterii.

Palatul domina cladirile publice din imediata apropiere. Dintre ele, cea mai importanta era "Locul corespondentei faraonului". Acolo arheologii au gasit o arhiva de mare valoare, formata din peste 300 de tablite de argila, acoperite de scriere cuneiforma. Prin continutul lor tablitele reprezinta modele ale corespondentei diplomatice din acele timpuri, cotate ca cele mai vechi note si scrisori din acest domeniu. Toate "actele" de pe tablite erau intocmite in limba babiloniana, intrucat, in acea epoca babiloniana era limba relatiilor internationale din zona.

In acelasi palat s-a descoperit o incapere nu prea mare, dar foarte importanta prin destinatia ei. Incaperea purta numele de "Casa Vietii" si acolo lucrau invatatii curtii egiptene.

La capetele de nord si de sud ale "caii sacre" se inaltau alte doua palate regale, destinate drept locuri de odihna si de desfatari pentru faraon. Palatul de nord avea atasata o gradina zoologica, iar cel de sud poseda un sistem complicat de iazuri si bazine, cu flori si copaci pe margine.

Spre rasarit, miazazi si miazanoapte de palatele si templele insirate de-a lungul Nilului se intindeau cartierele locuite ale orasului.

Locuintele fastuoase ale curtenilor si ale nobililor, cladite din caramida si inconjurate de ziduri inalte, se ridicau din mijlocul gradinilor verzi. Casa unui om de seama era frumoasa si confortabila. In gradina avea un iaz, iar in curte se intindeau anexele gospodaresti: magazii, hambare, grajduri si bucataria. Umanitatea a mostenit de la Egiptul antic monumente trainice si in general gigantice. In majoritatea lor covarsitoare sunt temple, necropole uriase, unele lucrari de infrastructura si foarte putine fortificatii. Lipsesc aproape cu desavarsire palatele faraonilor si ale nobililor. Se acorda mult mai mare atentie vietii vesnice decat celei reale. Pentru temple si necropole se foloseau cele mai durabile materiale, in timp ce toate celelalte palate, locuinte, cazarmi si locuri publice se construiau din materiale perisabile in timp: caramida, stuc, lemn, etc.

Orasul Ahetaton a transmis posteritatii o mostenire salutara in domeniul constructiilor ridicate din materiale perisabile deoarece sfarsitul sau a fost brusc, iar nisipul desertului a conservat vestigiile la fel de bine ca lava si cenusa vulcanica la Herculenum si Pompei. La Ahetaton s-a putut studia mai bine componenta cladirilor particulare si viata din ele. De aceea este o ocazie fericita ca sa conturam o locuinta de valoare mai ridicata a unui om de vaza din Egiptul mileniului al II-lea i.Hr.

Din gradina cu iaz se patrundea in pridvorul casei. Acolo strajua un portar. Pridvorul conducea intr-o camera de primire, unde domnea o racoare placuta. Mai departe se trecea in salon, o incapere spatioasa, dreptunghiulara, cu coloane de lemn asezate pe postamente de piatra. O incapere importanta a casei era sufrageria, incapere spatioasa cu tavan inalt. De obicei, sufrageria constituia inima casei, fiind mai inalta ca celelalte incaperi si cu ferestrele asezate aproape de tavan. Lumina ce cadea de sus facea ca in interior sa fie racoare si crea o semiobscuritate placuta. Tavanul se sprijinea pe coloane subtiri de lemn. Pe pardoseala de caramida se zideau mici vetre in care se aprindea focul.

Partea de jos a peretilor din sufragerie era vopsita in alb, iar cea de sus, unde se aflau ferestrele, in culori vii. Coloanele intunecate, cu capiteluri verzi, sprijineau un tavan albastru ca cerul. In sufragerie totul crea o atmosfera de intimitate. Insa atmosfera aducea pofta de mancare.

Din sufragerie, usile, in canaturi si cu praguri impodobite cu desene, dadeau in dormitor sau in alte camere de locuit. Patul stapanului casei era asezat de obicei pe un postament. Langa dormitor se gasea camera de baie, ai carei pereti erau acoperiti, pe prima treime, cu placi de piatra. In toate incaperile se gasea mobilier lucrat cu finete si cu ornamente colorate.

Unele case aveau etaj. Acolo, ca si la parter, tavanele erau sustinute de coloane de lemn. Pe acoperisul plat al unei case egiptene, impodobit cu ghivece de flori, locuitorii ieseau pe inserat, cand orasul simtea o boare racoroasa binefacatoare.

Cartierele sarace ale asezarilor egiptene nu se deosebeau cu mult de aglomeratiile actuale de la marginea oraselor africane si sud-asiatice din zonele secetoase sau semidesertice.

Oras tanar, in plina expansiune, Ahetatoul clocotea de viata. In paralel, Akhenaton a poruncit sa se amenajeze in muntii apropiati un mare "oras al mortilor", lasand inca neocupat malul apusean al Nilului. Prevazator, faraonul a pregatit morminte nu numai pentru el, ci pentru toti sfetnicii apropiati, adevarate palate-cavou.

Faraonul reformator a avut multe planuri, dar nu a reusit sa le realizeze. In cel de-al saptesprezecelea an s-a incheiat subit domnia sa. Indata ce a inchis ochii, vechea nobilime a ridicat capul, iar sacerdotii au capatat curaj. Credinciosii lui Akhenaton, care primisera functii inalte in timpul sau, erau prea putini la numar ca sa poata tine piept adeptilor puternici si influenti ai zeului Amon, iar saracimii reformele regelui ii erau straine si de neinteles.

Noua religie introdusa prea de curand a disparut repede asa incat se putea spune ca Amon l-a invins pe Aton. Dupa moarte, faraonul eretic a fost numit "raufacatorul din Ahetatou". In frunte cu tagma sacerdotala, lumea l-a blestemat si l-a renegat, iar numele lui s-a dat uitarii.

Lui Akhenaton i-a urmat pentru un singur an Amenkhkare si apoi Tutankhamon. Teba a reinviat, capatandu-si importanta de alta data. In schimb, orasul soarelui, "Orizontul lui Aton" a ramas zi de zi tot mai pustiu.

Desi a inceput domnia lui Ahetatou in spiritul religiei noi, faraonul copil Tutankhamon a parasit pentru totdeauna capitala cea noua, convins si obligat de vechea nobilime si de sacerdoti.

In urma faraonului, curtenii si marii demnitari au plecat si ei din oras. Si asemanator regelui-reformator, cu douazeci de ani in urma, care isi schimbase numele pentru a evita numele blestemat de "Amon", tot asa noul faraon a fost grabit sa-si ia alt nume din care sa nu mai faca parte cuvantul urat "Aton". Din Tutankhaton, el a devenit Tutankhamon. Acest faraon manipulat de sacerdoti, a avut sansa sa se odihneasca in Valea Regilor fara a fi jefuit de raufacatori. Mormantul lui fabulos de bogat a prezentat lumii moderne cea mai desavarsita imagine asupra religiei, obiceiurilor funerare si asupra avutiei faraonilor.

Parasita de toti si acoperita de nisipuri, efemera capitala Ahetaton a disparut de sub privirile si din amintirea intregii lumi pentru mai bine de trei mii doua sute de ani. Cand au inceput sapaturile la Tell-el-Amarna, arheologii au primit unul dintre cele mai spectaculoase daruri din partea lumii apuse. Nefericitul Ahetaton le-a istorisit uimitoarea poveste a nasterii sale, le-a istorisit cum a inflorit si cum a pierit in chip neasteptat.

Amenofis al IV-lea ramane prin opera sa de reformator, cea mai controversata personalitate din galeria suveranilor egipteni. In marea aventura a avut alaturi pe frumoasa sa sotie, Nefertiti. Splendidele busturi ale reginei descoperite la Ahetaton in frumusetara imaginea Egiptului antic si imbogatesc muzeele de la Berlin si Cairo.

Singurul oras egiptean care a dezvaluit posteritatii organizarea si planul marilor asezari egiptene este reprezentat pe toate meridianele de chipul delicat si misterios al unei tinere si splendide femei.

Dintre cei care ii admira frumuseatea, prea putini stiu sau se intreaba cand a trait, pe ce taramuri i-au umblat pasii, cui a stat alaturi si ce soarta a impartasit. Este intampinata de ignoranta, la fel ca toate personalitatile istoriei.